

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA İKLİM MÜLTECİLERİNİN KORUNMASI SORUNU CLIMATE REFUGEES PROBLEM

Esra TEKİN*

Özet: İnsanlar, kuraklık, su kaynaklarının azalması, seller, deniz seviyesinin yükselmesi gibi çeşitli sebeplerle, yaşadıkları ülkeleri terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu kişiler iklim mültecileri, çevresel mülteciler, iklim olayları sebebiyle yerinden edilmiş kişiler olarak adlandırılmaktadırlar. Bazı iklim olayları sonucunda ülkenin tümü yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Dolayısıyla bu insanların bir kısmı sınır aşarak başka ülkelerde sığınma arayışına mecbur kalmaktadırlar. Bu kişiler, çeşitli ülkelerde 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statülerinin tanınması için başvuruda bulunmuşlardır ancak bu başvurular çoğunlukla reddedilmiştir. 2050 yılında öngörülere göre Kiribati ve Tuvalu gibi takımadalardan oluşan devletler deniz seviyesinin yükselmesiyle sular altında kalabilecektir. Bu ülkeler sular altında kaldıklarında bu ülkelerin vatandaşları, başka ülkelerde sığınma arayışına gireceklerdir. Bu kişilerin uluslararası hukuk tarafından korunmaya muhtaç oldukları açıktır. Ne var ki, henüz bu kişilerin statülerine ilişkin herhangi bir yasal zemin oluşturulabilmiş değildir. Çalışmamızda iklim mültecileri sorunu kavramsal açıdan ele alınmış ve bu konuyla ilgili uluslararası hukukun yükümlülüklerine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İklim Mültecileri, Çevresel Mülteciler, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi

Abstract: Due to various reasons such as drought, reduction of water resources, floods and sea level rise, people have to leave their countries of origin. Those people are called climate refugees, environmental refugees, displaced persons due to climate events. As a result of some climate events, the whole country may face disappear. Therefore, some of those people are forced to seek asylum in other countries by crossing the border. They have applied for recognition of refugee status in various countries in accordance with the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, but they

* Arş. Gör., Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, esra_tekin_law@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0081-9000, Makalenin Gönderim Tarihi: 15.01.2019, Kabul Tarihi: 15.01.2019

have often been refused. According to the predictions in 2050, states such as Kiribati and Tuvalu can be vanished by rising sea level. When these countries are disappeared, their citizens will seek asylum in other countries. The need for protection of these persons in international law is certain, but no legal basis has been established for their status. In our study, the problem of climate refugees was discussed conceptually and the obligations of international law has been mentioned.

Keywords: Climate Refugees, Environmental Refugees, 1951 Convention Relating to the Status of Refugees

I. GİRİŞ

Günümüzde insanlar çeşitli sebeplerle ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Bazı durumlarda, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi¹ kapsamında bu kişilere mülteci statüsü tanınabilmektedir. Anılan Sözleşme'nin 1(A)2 hükmüne göre, mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan *ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişidir*. Ancak sözleşmedeki zulüm sebepleri tek tek sayılmış olup "iklim olayları" bu zulüm sebepleri arasında yer almamaktadır.

Küresel ısınmanın da etkileriyle, hasarları telafi edilemeyecek iklim olayları yaşanabilmektedir. Bazı durumlarda iklim olayları sebebiyle, mutad olarak yaşadığı bölge hasara uğrayan kişiler, sınır aşmadan kendi ülkeleri içinde yer değiştirmektedirler. Bu kişilerin, bahsi geçen durumlarda 1951 Sözleşmesi'nden faydalanabilmeleri mümkün değildir, çünkü sözleşme vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan kişilere koruma sağlamaktadır. Bazı durumlarda ise iklim olayları sebebiyle, ülke tamamen yok olabilecek ve o ülkede yaşayan kişiler bir daha menşe ülkelerine dönemeyeceklerdir. Dolayısıyla bu kişiler yeni bir ülkede sığınma arayışına gireceklerdir. Ancak bu kişilerin göç etme sebebi tamamen coğrafi olaylar olup, anılan kişilere 1951 Sözleşmesi

¹ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (5) sayılı kararıyla toplanan Konferans'ta kabul edilmiş 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun (359 sayılı), Kabul Tarihi: 29.08.1961, Resmi Gazete: 05.10.1961/10898.

kapsamında statü tanınmamaktadır. Hatta bu konuda bir terminolojik birlik bulunmamakta ve bu kişiler için “iklim mültecisi”, “çevresel nedenlerle yerinden edilmiş kişiler”, “ekolojik mülteci”, “iklim değişikliği mültecisi”, “felaket mültecisi”, “eko-mülteci”, “çevre mültecisi”, “küresel ısınma mültecisi” ifadeleri de kullanılmaktadır.²

IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change - Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) raporlarına göre, 2050 yılında Kiribati ve Tuvalu gibi deniz seviyesine yakın ülkelerde iklim olayları sebebiyle ülke tamamen sular altında kalabilecektir.³ Bu durumda bu kişilerin üzerinde yaşayabileceği bir toprak parçası kalmayacak ve tabiiyet durumları tartışmalı hale gelecektir. Uluslararası hukukta vatansızlık önlenmeye çalışılmakta ve mültecilere de uluslararası koruma sağlanmaktadır. Ancak, statüleri belirsiz olduğundan, bu kişilere herhangi bir koruma sağlanamayacaktır.

Çalışmamızda küresel bir sorun olan iklim mültecileri sorunu, gerek terminolojik açıdan gerek bu konuda uluslararası topluma düşen görevler açısından ele alınacaktır. İklim mültecilerinin korunma ihtiyacı aşikârdır, ancak bu korumanın hangi zeminde yapılacağı tartışmalıdır. Çalışmamızda bu soruna ilişkin çözüm önerileri ele alınacaktır.

II. İKLİM MÜLTECİLERİ SORUNU

1. GENEL OLARAK SİĞİNMA HAKKI VE MÜLTECİ KAVRAMI

1648 Westphalia Barışı ile egemenlik parçalanmış ve barış ortamında ulus devletler oluşmaya başlamıştır, bugün sıklıkla kullanılan egemenlik, ülke sınırları, başka bir devletin içişlerine karışmama gibi kavramlar Westphalia düzeninin bir getirisidir.⁴ Bu Barış vesilesiyle aynı zamanda ulus devletlerin sınırları belirginleşmiş, kendi ülkesinden çeşitli sebeplerle ayrılan veya ayrılmak zorunda kalan kişiler başka devletlerde sığınma arayışına başlamışlardır.

² Ahmet Mutlu/İbrahim İrdem/Berna Üre, “Ekolojik Mültecilik”, Memleket Siyaset Yönetim (MSY), 2015, C. 10, S. 23, s. 82-85.

³ https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap29_FINAL.pdf, (01.01.2020).

⁴ Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları, <http://www.tuicakademi.org/index.php/temel-kavramlar/4477-vestfalya-antlasmasi>, (15.12.2019).

Sığınma hakkı, bir kişinin tabiiyetinde bulunduğu ya da ikamet ettiği ülkeyi çeşitli baskılar sonucu terk ederek, yabancı bir devlet ülkesine, diplomatik temsilciliğine, konsolosluk binasına, savaş gemilerine, devlet uçak gemilerine girmesini ve bu devletin korumasını araması anlamına gelmektedir.⁵ Sığınmacı kavramı, kendi ülkesini terk edip başka bir ülkede sığınma arayan kişiyi ifade etmektedir.⁶ Sığınma hakkı birey açısından sığınma arama ve sığınmadan faydalanma hakkı olarak anlaşılmaktadır.⁷ Bir başka deyişle sığınma hakkı, koruma arayan kişinin sübjektif bir hakkı olmayıp, koruma bahşeden devletin hakkıdır.⁸ Dolayısıyla devletin sığınmayı kabul etme ve reddetme konusunda hakkı vardır.⁹ Bu hususta, sığınma arayan birey, sığınma talep edilen devlet, sığınma bahşeden devlet kavramları birbirinden ayrılabilir. 1951 Sözleşmesi'ne göre mülteci; "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi"dir.¹⁰ Bu sözleşmenin amacı, daha iyi bir hayat için göç eden kişilere koruma sağlamak olmayıp, sözleşmedeki beş nedenle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan kişilere koruma sağlamaktır.¹¹ Sözleşme'de yer alan zulüm kavramının tanımlanmamış olması, zaman içerisinde gündeme gelebilecek zulüm çeşitlerinin de Sözleşme kapsamında sayılabilmesi sonucunu doğurmuştur. Sözleşme'ye göre zulüm korkusu ırk, din, tabiiyet, siyasi düşünce ya da belirli bir toplumsal gruba mensubiyet gibi kişiye ve onun siyasal durumuna sıkı sıkıya bağlı temel hak ve özgürlüklere ilişkin nedenlerden kaynak-

⁵ Nasih Sarp Ergüven/Beyza Özturanlı, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 62(4), 2013, s. 1018.

⁶ Ergüven/Özturanlı, s. 1018.

⁷ Neva Övünç Öztürk, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S.2, 2012, s. 187.

⁸ Zafer Gören, "Anayasa Hukuku açısından Sığınma Hakkı", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 10, 1993, https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg10/zgoren.pdf, s.283, (02.08.2019).

⁹ Roman Boed, "The State of The Right of Asylum in International Law", 5 *Duke Journal of Comparative & International Law* 1-34 (1994), s. 3-4.

¹⁰ <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016.12.1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (02.01.2020).

¹¹ Ergüven/Özturanlı, s. 1021.

lanmalıdır.¹² İnsanlar hastalık, suç, şiddet, savaş, doğal felaketler gibi çeşitli nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalabilirler ancak her durumda 1951 Sözleşmesi'nin koruma alanına girmeyebilirler.

2. İKLİM MÜLTECİLERİNE GENEL BAKIŞ

A. Kavramsal ve Terminolojik Açıdan

Günümüzde artık mülteci kavramı sadece 1951 Sözleşmesi'nde sayılan sebeplerle yerinden olmuş kişiler için kullanılmamaktadır. Küresel iklim değişikliği, mülteci tanımının genişlemesine neden olan en büyük etkenlerin başında gelmektedir. Ancak tartışmalı olan husus bu kişilere "mülteci" statüsünün tanınıp tanınmayacağı hususudur. Bazı kaynaklarda bu kişiler için mülteci kavramı kullanılmamaktadır. Sel baskınları, deniz seviyesinin yükselmesi, deprem, tsunami, kuraklık, çölleşme, su kaynaklarının tükenmesi gibi sebeplerle insanların mutad olarak yaşadıkları çevreyi terk edip, kendi ülkesi içinde bir başka yere veya başka bir devlet ülkesinde sığınma araması gündeme gelmektedir. Bu kişilerin bazı durumlarda menşe ülkelerine geri dönme imkânı bulunmamaktadır. Çünkü bazı iklimsel olaylarda o ülke tamamen yok olabilme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin Maldivler, Marsal Adaları, Kiribati ve Tuvalu insanların yaşayamayacağı yerler haline geleceklerdir.¹³ Maldivler Hükümeti, gelecekte yaşanabilecek muhtemel iklim değişikliklerini göz önünde bulundurarak bu konuda çalışmalar yapılması gereğinden bahsetmiştir.¹⁴

1985 tarihli Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın "Çevresel Mülteci"¹⁵ raporuna¹⁶ göre, çevresel mülteci, doğal veya insan kaynaklı çevresel bozulma sebebiyle varlığı yahut yaşam kalitesi tehlikeye düştüğünden, mutaden yaşadığı yerden geçici veya sürekli olarak ayrılmak zorunda kalmış kişilerdir.¹⁷ Benzer tanım, bazı yazarlar ta-

¹² Ergüven/Özturanlı, s. 1023.

¹³ Nuray Ekşi, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, İstanbul 2014, s. 159.

¹⁴ Ekşi, s. 159.

¹⁵ Bu konuda terminolojik bir birlik bulunmamakla birlikte bu raporda "Çevresel Mülteci" kavramı kullanılmıştır.

¹⁶ Essam El- Hinnawi tarafından yazılan bu rapora erişim mümkün olmadığından Frank Biermann/Ingrid Boas, "Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees", Global Environmental Politics, Vol. 10, No. 1, 2010, s. 62'deki açıklamalar esas alınmıştır.

¹⁷ Frank Biermann/Ingrid Boas, "Preparing for a Warmer World: Towards a Global

rafından da kullanılmıştır; *Myers*'e göre, Çevresel mülteci, alışılmış olmayan iklim olayları sebebiyle, (kuraklık, toprak erozyonu, ormanların tahribatı, su kıtlığı, iklim değişikliği ve tufan, deniz seviyesi yükselmesi ve sel gibi doğal afetler) mutad mesken ülkesinde güvenli bir hayat sürdüremeyecek olan kişidir.¹⁸ *Biermann/Boas*'a göre, iklim mültecisi, ani veya aşama aşama yaşanan değişimlerden ötürü, deniz seviyesinin yükselmesi, olağan olmayan iklim olayları, kuraklık ve su kaynaklarının tükenmesi sebeplerinden¹⁹ en az birinden ötürü hemen veya yakın gelecekte mutad mesken ülkesini terk etmek zorunda kalan kişidir.²⁰ İlk defa 1976 da *Lester Brown* tarafından kullanılan ekolojik mülteci kavramı, kuraklık, deprem, sel baskını veya tsunami gibi ani yahut uzun süreli felaketlerin insanların yaşamlarını, ekolojilerini ve ekonomilerini tehdit etmesi üzerine, hayatta kalabilmek amacıyla başka ülkelere göç etmeleri üzerine kullanılmıştır.²¹ Doktorindeki bir görüşe göre, ekolojik mülteci kavramı iklim ve çevre mültecileri kavramlarından daha kapsayıcıdır.²² Bir diğer görüşe göre ise, iklim mültecisi, çevresel mülteci, çevresel göçmen veya çevresel yer değiştirenler ifadeleri, çevrelerinin doğal veya beşeri nedenlerle bozulması sonucunda yaşam kalitelerinin alt üst olması sebebiyle geçici veya kalıcı olarak yaşadıkları yeri terk etmeye zorlanmış kişileri ifade etmektedir²³.

Uluslararası Göç Örgütü ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği gibi konuyla alakalı kuruluşlar bu kişiler için "mülteci" ifadesini kullanmamaya özen göstermekte, bunun yerine bu kişileri ifade et-

Governance System to Protect Climate Refugees", *Global Environmental Politics*, Vol. 10, No. 1, 2010, s. 62.

¹⁸ Norman Myers, "Environmental Refugees", *Population and Environment: A Journal of Interdisciplinary Studies*, Vol. 19, No. 2, Oxford 1997, s. 167.

¹⁹ Yazarlar iklim mültecisi ve çevresel mülteci kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Deprem, volkan gibi doğa olaylarından ötürü sığınma arayanlara çevresel mülteci denmektedir. Ancak bu konuda net bir ayrım söz konusu değildir. Doğa olaylarının hangi kriterlerle birbirinden ayrılacağı konusunda yazarlar sessiz kalmışlardır.

²⁰ Biermann/Boas, s. 67.

²¹ Onur İnal, "Yaşamak İçin Kaçanlar: Ekolojik Mülteciler", *EKOIQ*, 2012, <http://ekoIQ.com/yaşamak-icin-kacanlar-ekolojik-multeciler/> (17.12.2019).

²² Mutlu/İrdem/Üre, s. 82, dn. 4.

²³ Gaëlle Perrault, "Les Oubliés du Droit : les Réfugiés Climatiques", <https://www.pacte-climat.eu/fr/les-oublies-du-droit-les-refugies-climatiques/>, (06.08.2019).

mek için “Çevresel Olarak Yerinden Edilmiş Kişiler” ifadesini kullanmaktadırlar.²⁴ Bunun sebebi, bu kişilerin 1951 Sözleşmesi kapsamına girmemesidir. Ancak bazı yazarlar bu kişilerin mültecilerle benzerliğinden yola çıkarak “mülteci” ifadesini kullanmaktadırlar. Zira bu kişilerde de 1951 tarihli Sözleşme kapsamındaki mülteciler gibi bir kaçış söz konusudur ve felaket aynı boyutlardadır.²⁵ Bu görüşü savunan yazarlara göre, bu kişilerin bazıları sınır aşp başka bir ülkeye geçerken, bazıları aynı ülkenin farklı bölgelerine yerleşmektedirler, sınır aşan bu kişiler, mültecilerle benzerlik göstermektedirler.²⁶ Yani bu kişilerin bir sınır aşp aşmamalarına bağlı olarak statüleri değişebilecektir. Ancak iklim olayları sebebiyle dünyanın çoğu yerinden insanlar göç etmek zorunda kaldıklarından,²⁷ “mülteci” kavramının kullanılmasıyla bu sorunun hak ettiği meşruiyet ve aciliyete vurgu yapılmış olacaktır.²⁸ Ancak *Legoux*’ya göre, bu kişiler mülteci korumasından faydalanmamalıdır, bu kişiler için iklim mültecisi kavramını kullanmak, Cenevre Sözleşmesindeki mülteci kavramını depolitize eder ve bunun bir sonucu olarak parasal yardımlarla yerinde koruma uluslararası korumanın önüne geçer.²⁹ *Legoux*’ya göre, Avrupa Birliği bu durumdan istifade edecek ve mültecileri ülkesine kabul etmek yerine, yerinde koruma sağlamayı tercih edecek ve 1951 tarihli Sözleşme’nin zorlayıcılığından kurtulma yoluna gidecektir. İklim mülteciliği kavramının kullanılması ile AB sınır güvenliğini daha çok arttıracak ve batılı ülkelerin sığınma arzı, eksik bir borca dönüşecektir.

Ülkelerinde yerinden olmuş kişiler bakımından İnsan Hakları Temsilcisi *Kälin*’e göre iklim değişikliğine bağlı olarak en az 5 senaryo

²⁴ Biermann/Boas, s. 66.

²⁵ , Luc Legoux, “ Les Migrants Climatiques et L’accueil des Réfugiés en France et en Europe”, Revue Tiers Monde 2010/4, No. 204, s. 55.

²⁶ Biermann/Boas, s. 66-67.

²⁷ 2012 yılı itibarıyla 32.4 milyon iklim mültecisi bulunmaktadır. http://www.ku-reseylem.org/index.php/kampanyalar/iklim-degisikligi/nedir/439-2012-324-milyon-iklim-mueltecisi#.VVd9x_ntmkp, (27.12.2019). 2050 yılında öngörülere iklim olayları sebebiyle yer değiştiren insan sayısı 140 milyon olacaktır. Bkz. Perrault, “Les Oubliés du Droit : les Réfugiés Climatiques”, <https://www.pacte-climat.eu/fr/les-oublies-du-droit-les-refugies-climatiques/>, (27.12.2019); <https://www.banquemonde.org/fr/news/feature/2018/03/19/meet-the-human-faces-of-climate-migration>, (27.12.2019).

²⁸ Biermann/Boas, s. 67.

²⁹ Legoux, s. 60.

ortaya çıkacaktır, bunlar, hidrometeorolojik afetler [seller, kasırgalar/ tayfunlar/siklonlar, toprak kayması (heyelan) gibi], devletler tarafından insanların yaşaması için riskli ve tehlikeli bölge olarak kabul edilen bölgeler, küçük ada devletlerinin sular altında kalabilme olasılığı, çevrenin bozulması ve yavaş yavaş yaklaşan afetler [örneğin, suya erişimin azalması, çölleşme, tekrarlayan su baskınları (seller), kıyıya yakın tatlı su kaynaklarına tuzlu su karışması gibi], iklim değişikliği sebebiyle zorunlu ve hayati kaynakların azalmasının tetiklediği silahlı çatışmalardır.³⁰ Ancak bu konuda da yazarlar arasında çeşitli tasnifler söz konusu olup, iklim mültecilerinin yer değiştirme sebepleri konusunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bir diğer tasnife göre,³¹ makul olmayan iklim değişiklikleri (sıcak dalgalar ve yaygın tropik afetler gibi), küresel ısınma,³² kirlilik ve insandan bağımsız olan felaketler (volkan gibi), doğal kaynakların azalmasına sebep olan iklim değişikliği etkileri yer değiştirme nedenleridir.

³⁰ Olcay Ziya, "Mülteci- Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012 (99), s. 236-237, naklen.

³¹ Biermann/Boas, s. 63-64.

³² Küresel Isınma Raporu'na göre (Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) "1,5°C Küresel Isınma Özel Raporu Politikacılar Özeti", bkz. <https://www.ipcc.ch/sr15/chapter/spm/>, (28.12.2019), 21. yüzyılda küresel ısınma aşağıdaki sonuçlara yol açabilecektir. Avrupa'da iklim dengesizlikleri yaşanacaktır. 2010-2020 yılları arasında Avrupa kıtasında sıcaklıklarda önemli oranda azalma görülecek; fakat ABD ve Avrupa kıtasında, sıcaklığın 35 santigrat dereceyi geçtiği gün sayısı da artacaktır. İngiltere'de kutup iklimi görülecek, dondurucu soğuklar baş gösterecektir. Avrupa'da yaşanan iklimsel dengesizliklerden tarım ve ülke ekonomileri etkilenecektir

- Denizlerin yükselmesi ile kıyılardaki Avrupa kentleri sular altında kalacaktır.
- Hindistan, Güney Afrika ve Endonezya'da artan kuraklık ve açlık yüzünden iç çatışmalar yaşanacaktır.
- Suyun bol olduğu Nil, Tuna, Amazon nehirleri gibi bölgelerde su savaşları çıkacaktır.
- Savaş artık yeni bir boyut kazanacak ve hayatta kalmak uğruna yapılacaktır.
- Su ve enerji kaynaklarını korumak gerekmesiyle Japonya, Almanya, Kuzey Kore, Güney Kore, İran, Mısır gibi ülkeler nükleer silah geliştirecektir. Dünyadaki doğal kaynaklarla nüfusun beslenmesi kapasitesi arasındaki dengenin bozulması neticesinde savaş ve açlığa bağlı olarak milyonlarca kişi ölecektir. Yeryüzünde sadece doğal kaynakların beslemeye yetebileceği kadar insan yaşayacaktır.
- ABD ve Avrupa, kuraklığın dört yüz milyon insanı tehdit edeceği Afrika'dan kitlesel göçler alacaktır. Gelişmiş zengin ülkeler gelen göç akımlarından kendilerini korumak için sınırlarına duvarlar ve setler örecektir. İskandinav ülkeleri gibi kuzey ülkelerden güneye göç dalgaları yaşanacaktır. Tarihteki iklim değişiminin yol açtığı dev kitlesel göçlerin yeniden yaşanacağı tahmin edilmektedir. Mutlu/İrdem/Üre, s. 87-88, naklen.

B. Korunma İhtiyacının Uluslararası Hukuk Çerçevesindeki Görünümü Açısından

İklim mültecileri, çeşitli ülkelere 1951 Sözleşmesi'ne göre mülteci statülerinin tanınması amacıyla başvuruda bulunmuşlardır ancak bu başvurular reddedilmiştir. Örnek olarak, Iona Teitiota, Yeni Zelanda'ya göç eden ve bir *common-law* ülkesinde ilk defa iklim mültecisi olarak statüsünün tanınması için başvuran kişidir. Iona Teitiota uzun yıllar önce Yeni Zelanda'ya çalışma izni alıp gitmiş bir Kiribati vatandaşıdır. Kiribati takımadalardan oluşan bir ada ülkesi olup, 1979'da İngiltere'den bağımsızlığını kazanmış BM üyesi bir ülkedir.³³ Teitiota kendisi ve ailesi için, menşe ülkesinde deniz seviyesinin yükselmesinden ve bu sebeple ülkesinin yaşanamaz hale geleceği öngörüsünden hareketle mülteci statüsünün tanınması amacıyla Yeni Zelanda'ya başvuruda bulunmuştur. Ancak Yeni Zelanda bu kişi ve ailesinin başvurusunu, ekonomik ve çevresel faktörler sebebiyle mülteci statüsü başvurusunda bulunmaları gerekçesiyle söz konusu statünün kazanılamayacağı nedeniyle reddetmiştir. Avustralya Mülteci Temyiz Mahkemesi de benzer bir karar vermiştir.³⁴ Bir Kiribati vatandaşı 2009 yılında başvuruda bulunmuştur.³⁵ Başvuru sahibi Avustralya'ya gelmeden önce Kiribati'de bir köyde yaşamakta olup bu köy deniz suyu ve şiddetli fırtınalardan olumsuz etkilenmiş, temiz içme suyu kalmamıştır. Başvuranın Kiribati içinde başka bir yere yerleşmesi çözüm olmayacaktır çünkü ülkenin tamamı sular altında kalma riski altındadır. IPCC raporlarına göre 2050 gibi yakın bir tarihte bu ülke sular altında kalabilecektir.³⁶ Ancak başvuran 1951 Sözleşmesi'nin 1/A-2 maddesindeki şartları sağlayamadığından başvurusu reddedilmiştir.

Kararlardan da anlaşıldığı üzere bu kişilerin yaşamını sürdürmesi oldukça zordur ve korunma ihtiyaçları aşikârdır. Kiribati ve Tuvalu gibi ülkelerde iklim olayları sebebiyle zarar görecektir bölgeler küçük bir alan olmayıp ülkenin tamamıdır. Dolayısıyla öngörülen tarihte ülkeler tamamen sular altında kalacağından vatandaşlarının tâbiyet durumu

³³ Ekşi, s. 165.

³⁴ Ekşi, s. 165.

³⁵ Kişi "Koruma Vizesi" başvurusunda bulunmuştur, Koruma Vizesi verilebilmesi için başvuranın, 1951 tarihli Cenevre Konvansiyonu'na göre mülteci koruması kapsamına girmesi gerekmektedir. Ekşi, s. 165.

³⁶ Ekşi, s. 166.

tartışmalı hale gelecektir. Hal böyle olunca bu ülkelerde egemenlik ve vatandaşlık sorunu da gündeme gelecektir. Uluslararası hukukta vatansızlığın³⁷ önüne geçmeye çalışılmakta ve bu konuda uluslararası antlaşmalar akdedilmektedir.³⁸ Bu kişiler de öngörülen tarihte vatan-sız durumuna gelebileceklerinden korunmaya gereksinim duymaktadırlar. Ancak bir görüşe göre, Filistin örneği göz önünde bulundurularak toprağı olmayan bir devletin, devlet vasfını taşımaya devam edebilmesi mümkündür.³⁹

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi mültecilere koruma sağlamaktadır, ancak bu sözleşme insan kaynaklı zulmü kapsayıp, iklim mültecilerini kapsam dışı tutmuştur.⁴⁰ Mülteciler, bazı durumlarda gönüllü olarak menşe ülkelerine geri dönebilmektedirler, ancak iklim mültecileri konusunda bu durum, ülkenin tamamen yok olduğu durumlarda imkânsız hale gelebilecektir. Sözleşme kapsamındaki mültecilerin, menşe ülkelerindeki rejim değişikliği gibi olaylar sonucunda gönüllü olarak ülkelerine dönebilmeleri mümkünken, iklim mültecilerinde böyle bir durum iklimsel soğumayı bekleme gibi bir imkânsızlığı gündeme getirecektir.⁴¹ Bu kişiler sağlık önlemlerin yetersizliği, çevre kirliliği gibi sebeplerin de eklenmesiyle, çok düşük bir kalitede yaşamlarını idame ettirmek zorunda kalmaktadırlar. İklim mültecileri konusunda yasal boşluğun bulunması onların korumaya ihtiyaç duymadığı anlamına gelmemektedir.⁴² Ayrıca iklim değişikliği, bazı ülkelerde nüfus yoğunluğu, işsizlik gibi mevcut sorunların üzerine artırıcı bir etki yapacaktır, bu durum üzerine Bangladeş hükümet yetkilisinin durumu

³⁷ Vatansız kişi, hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan, yani herhangi bir devletin yasalarına göre vatandaş sayılmayan kişidir. Aysel Çelikel/Günceli (Öz-
tekin) Gelgel, Yabancılar Hukuku, İstanbul 2014, s. 18 vd.; Milletlerarası hukukta
vatansız kişi, hiçbir devletin hukukuna göre vatandaş olarak kabul edilmeyen ki-
şidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gülin Güngör, Tabiiyet Hukuku, Ankara 2018, s. 20
vd.

³⁸ Vatansızların hukuki durumunu düzenlemek amacıyla Birleşmiş Milletlerin teş-
ebbüsüyle 26.04.1954 tarihinde "Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Söz-
leşme" kabul edilmiştir. Ayrıca vatansızlığı önlemek amacıyla 4.12.1954 tarihinde
"Vatansızlık Hallerinin Azaltılmasına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Ayrıntılı
bilgi için, Çelikel/Gelgel, s. 19.

³⁹ Legoux, s. 56.

⁴⁰ Biermann/Boas, s. 72.

⁴¹ Legoux, s. 57.

⁴² Jane Mcadam, "Swimming against the Tide: Why a Climate Change Displacement
Treaty is Not the Answer", *International Journal of Refugee Law*, Vol. 23, No. 1, 2013,
s. 25.

örnekleyen ifadelerine göre, “omuzlarında 40 kg yük taşıyabilen zayıf ve güçsüz bir insana 1 kg daha yük yüklendiğinde bu kişi ölmüştür, sorun şudur ki bu kişinin ölümüne sebep olan daha önce taşıdığı 40 kg mı yoksa daha sonra eklenen 1 kg mıdır?⁴³” İklim değişiklikleri ile kritikliğe yakın sistemlerde çöküşler gündeme gelecektir.⁴⁴ Bu kişilerin uluslararası hukukta korunması gerekliliği açık olmakla birlikte bu korumanın hangi zeminde yapılacağı belirsizdir. Ancak bu belirsizlik ve uluslararası hukuktaki sessizlik, bahsedilen kişilerin daha çok mağdur olmalarına yol açmaktadır.

3. İKLİM MÜLTECİLERİ SORUNU ÜZERİNE ÖNERİLEN ÇÖZÜM YÖNTEMLERİ

A. İklim Mültecilerinin 1951 Cenevre Sözleşmesi Kapsamına Alınmasını Savunan Görüş

İklim mültecileri sorununun ciddiyeti ve bu kişilerin uluslararası alanda korunma ihtiyacı apaçık ortadadır. İklim mültecileri, özellikle Kiribati Cumhuriyeti vatandaşları, coğrafi olarak ülkelerine yakın olması sebebiyle Avustralya ve Yeni Zelanda’ya mülteci statülerinin tanınması amacıyla başvurmuşlardır. Ancak bu kişilerin, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne göre yaptıkları başvurular reddedilmiştir. Bu kişilerin “mülteci” olarak kabul edilmedikleri açıktır.⁴⁵ Ancak bazı yazarlarca bu kişiler 1951 Sözleşmesi’nin kapsamına alınmalıdır, bir diğer deyişle sözleşmenin kapsamı iklim mültecilerini kapsayacak şekilde genişletilmelidir.⁴⁶ Sözleşmede zulüm sebepleri sayılmıştır ve bunlar, ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasi düşüncelerdir. Sözleşme 1951 tarihlidir, bazı yazarlarca bu sözleşme günümüz şartlarına revize edilmeli ve iklim mültecilerini de kapsamına alma-

⁴³ Mcadam, s. 13.

⁴⁴ Levent Kurnaz, Su Mücadeleleri Konferansı Videoları, “İklim Değişikliğinin ve Su Krizinin Derinleştiği Dünyada İklim Mültecileri”, <http://www.suhakki.org/2017/01/konferans-videolari-iklim-degisikliginin-ve-su-krizinin-derinlestigi-dunyada-iklim-multecileri/#.WRhX--uLTx4>, (04.01.2020).

⁴⁵ Azınlıkta kalan bir görüşe göre çevresel olaylar da zulüm sebebi sayılabilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Nuray Ekşi, “İklim Mültecileri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, C.2 S.2, Temmuz- Aralık 2016, ss. 10-58, s. 23.

⁴⁶ Myers, s. 176-177. Yazara göre, bu kişileri koruma konusunda kurumsallaşmış bir sistem bulunmamaktadır. Bu kişilerin uluslararası hukuk tarafından görmezden gelinmesi büyük zararlara sebep olacağından 1951 Sözleşmesi’nin kapsamı genişletilmelidir.

lıdır.⁴⁷ Ancak bu durum, sözleşmeyi onaylamış devletlerin tekrar bir araya gelmesini ve konu üzerinde uzlaşmalarını gerektirecektir. 1951 Sözleşmesi'nin uygulanması konusunda dahi ülkeler arasında farklı uygulamalar mevcuttur. İklim mültecileri konusunda da uygulama yeknesaklığının sağlanamaması muhtemeldir.

Ayrıca 1951 Sözleşmesi "Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler"⁴⁸ i de kapsamına almamıştır, çünkü bu kişiler ülke sınırlarını aşmamış olup, sözleşmenin ilgili maddesine göre ülkeleri dışında bulunmadıklarından, bu kişilere mülteci statüsü tanınmayacaktır. Nitekim kitlesel akınlar halinde ülke menfaatlerinin gerekli kıldığı hallerde sınırların kapatılabilmesi mümkündür.⁴⁹ Kitlesel akınlar halinde göçe sebep olacak iklim değişikliği olaylarında, bu kişiler ayrı bir grup olarak sözleşme kapsamına alınmış olsa dahi, uluslararası bir yük paylaşımının bulunmadığı hallerde *non-refoulement*⁵⁰ ilkesinin dahi sınırlanabileceği kabul görmüştür.⁵¹ Kanaatimizce bütün bu sebeplerden ötürü 1951 Sözleşmesi'nin kapsamını genişletmek bu konuda etkili bir çözüm olmayacaktır.

B. Önerilen Diğer Çözüm Yöntemleri

İklim mültecilerinin tanınması, korunması ve yeniden yerleştirilmesi amacıyla, konunun politik, yasal ve etik boyutu da göz önünde bulundurularak bu probleme yönelik *sui generis* çözüm önerileri ileri sürülmüştür.⁵² Bunlar:

⁴⁷ Legoux, s. 1.

⁴⁸ Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişiler (Internally Displaced Persons) hakkında ayrıntılı bilgi için Kara K. Moberg, "Extending Refugee Definitions to Cover Environmentally Displaced Persons Displaces Necessary Protection", *Iowa Law Review*, Vol. 94, No. 3, 2009, ss. 1107-1137.

⁴⁹ Roman Boed, "State of Necessity as a Justification for Internationally Wrongful Conduct", *Yale Human Rights and Development Law Journal* V. 3, I.1, (2000), s. 25-32.

⁵⁰ Uluslararası teamül kuralı olarak kabul edilen geri gönderme yasağı (*non-refoulement*) devletlere zulme ya da ciddi zarara uğrama riski bulunan kişileri bu riskle karşı karşıya kalacakları yerlere göndermeme sorumluluğunu yüklemektedir, bkz. Neva Övünç Öztürk, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumuna Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 66, S. 1, 2017, s. 203.

⁵¹ Ekşi, s. 50.

⁵² Biermann/Boas, s. 75.

1. Planlı Yeniden Yerleştirme Önerisi⁵³: sel, kuraklık, fırtına gibi durumlarda felaketin öngörülebilmesi mümkün değilken felaket sonrası bu bölgedeki halkın artan risk sonucu bölgeyi terk etme ihtiyaçları öngörülebilirdir. Bu kişilerin hasar gören bölgeler dışında yeni bir yere gönüllü olarak yerleştirilmeleri önerilmektedir. Ancak bu durum endüstriyel bir planlamayı gerektirecek ve uzun zaman alacaktır. Dolayısıyla iklim mültecilerine yönelik bir rejim Cenevre Sözleşmesi kapsamındaki mültecilerden farklı olarak acil müdahale ve felaket yönetme programlarına değil, uzun vadeli, planlı ve gönüllü yerleştirme programlarına dayanmalıdır.
2. Geçici Sığınma Yerine Yeni Bir Ülkeye Yerleştirilme Önerisi: Özellikle deniz seviyesinin yükselmesi sebebiyle mutlak meskenini terk etmek zorunda kalan iklim mültecileri uzun vadede ülkelerine tekrar geri dönemeyeceklerdir. Klasik mültecilerde zulüm sona erdiğinde statü sahibi kişiler ülkelere dönebilmektedir ancak ülkesi tamamen sular altında kalmış bu kişiler için söz konusu durum imkânsızdır. Bu sebeple bu mültecileri kabul edecek kalıcı bölgeler arayışına girilmelidir.
3. Yerel Nüfus için Kolektif Haklar Önerisi: 1951 Cenevre Sözleşmesi bireysel zulüm kavramı üzerinde durmaktadır. Ancak burada ülkesindeki olağanüstü iklim olayları sebebiyle göç etmek zorunda kalan toplu bir halk söz konusu olacaktır. Bu ilkeye göre iklim mülteciliği rejimi bireysellikten öteye geçip toplu halde menşe ülkesini terk etmek zorunda kalan insanlar için (örneğin, belli ülkelerdeki, şehirlerdeki, bölgelerdeki nüfus gibi) uygun hale getirilmelidir⁵⁴.
4. İç Önlemler için Uluslararası Yardım Önerisi: Bazı durumlarda ciddi iklim olayları sadece ülkenin belli bölümlerinde hasarlar meydana getirmektedir. Uluslararası yardım ve fonlarla bu zarar gören bölgedeki kişilerin kendi ülkeleri içinde kalmalarını sağlamak amaçlanmıştır. Bu çözüm yöntemi kişilerin kendi ülkelerinde kalmalarını sağlayacak ve entegrasyon açısından daha kolay ola-

⁵³ Bu öneri, ülkenin yalnızca bazı bölümlerinin zarar görmesi durumlarına ilişkindir.

⁵⁴ Biermann/Boas, s. 75.

caktır⁵⁵, ancak bu her zaman mümkün değildir sadece iklim olayları sebebiyle belli bir bölgenin hasar görmesi durumunda uygulama alanı bulacaktır.⁵⁶

5. Uluslararası Toplumun Yükü Paylaşma Önerisi: İklim olayları sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalmış insanlar sorunu küresel bir niteliğe sahip olup uluslararası toplumu ilgilendirmektedir. Dolayısıyla yükü sadece ilgili bölgelere yakın ülkeler yerine tüm uluslararası toplum üstlenmelidir⁵⁷.

Konuyla ilgili bir başka çözüm önerisi de uluslararası toplumun bu sorun karşısındaki sessizliğini yeni bir uluslararası antlaşma ile sona erdirmesi gerektiği önerisidir.⁵⁸ Maldivler, gelecekteki muhtemel iklim olaylarını göz önünde bulundurarak, hükümet temsilcilerinin, BM'nin yetkili birimlerinin ve çevre ve insan hakları organizasyonlarının da katılımıyla bir konferans düzenlemiş ve böyle bir öneride bulunmuştur.⁵⁹ Afrika Birliği'nin 1969 tarihli Afrika'daki Mülteci Sorunlarına İlişkin Özel Durumlar adlı Konvansiyonunda⁶⁰ "kamu düzenini ciddi şekilde zedeleyen olaylardan kaçan insanlar" ifadesi kullanılmıştır ve bu ifade 1951 Sözleşmesi'nden daha kapsamlıdır.⁶¹ Bu konuda uzun görüşmeler sonucu devletlerarası çok yanlı bir sözleşme yapılmalı, bu sözleşme yapılırken eşitlik, sorumluluk ve uluslararası işbirliği ilkeleri çerçevesinde hareket edilmelidir.⁶² Kanaatimizce en kısa zamanda bu konuda bir sözleşme akdedilmelidir. Nitekim uluslararası toplumun düzenleme yapmak için 2050 yılını beklemesi bazı devletler açısından onarılamaz hasarlar meydana getirebilecektir.

⁵⁵ Ancak Legoux'a göre bazı ülkeler açısından yerinde koruma adeta imkânsızdır. Legoux, s. 2.

⁵⁶ Bolivya Birleşmiş Milletler Temsilcisi Pablo Solón' un da belirttiği üzere doğa olayları sonucunda oluşan manzara paranın çözebileceği nitelikte değildir. Hodgkinson/Burton/Anderson/Young, s. 2.

⁵⁷ Biermann/Boas, s. 75.

⁵⁸ Mcadam, s. 26.

⁵⁹ Ekşi, s. 159. Male Declaration on the Human Dimension of Global Climate Change, http://www.ciel.org/Publications/Male_Declaration_Nov07.pdf (13.02.2018).

⁶⁰ The Organisation of African Unity (OAU) Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, 20.06.1964, United Nations, Treaty Series, No. 14691, bkz. <https://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>, (29.12.2019).

⁶¹ Biermann/Boas, s. 73.

⁶² Biermann/Boas, s. 76; Mcadam, s. 26.

Yasal düzenleme konusundaki bir başka öneri ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁶³’ne ek bir protokolle sağlıklı ve güvenli çevre hakkının eklenmesi ile iklim mültecilerine bu şekilde bir koruma sağlanmasıdır.⁶⁴

İklim mültecileri sorunu hakkında ileri sürülen çözüm önerilerinden bir diğeri, bu kişilerin yaşamlarını idame edebilecekleri yapay adalar inşa edilmesi ve bu kişilerin inşa edilen adalara yerleştirilmesidir.⁶⁵ Bu adalarda elektrik, tarım gibi ihtiyaçların karşılanması için finansman gerekecektir ve bu finansmanın sağlanması yükünü hangi devletlerin üstleneceği konuları belirsizdir. Ayrıca bazı devletlerde savaş sonrasında ülke refahı ve ekonomisinin toparlanması dahi uzun yıllar sürmekteyken, yapay bir adada yeniden bir yaşamın tesis edilebilmesi ihtimali kanaatimizce oldukça güçtür.

İklim mültecileri sorununun çözümünde finansal kaynağa ihtiyaç duyulacağı aşîkârdır. Bu kişiler, bir sığınma arayışında olacaklardır çünkü uluslararası toplum yasal bir düzenleme yapmayarak bu kişileri adeta kendi kaderlerine terk etmiştir. Bu sebeple uluslararası toplum bu konuda finansman sağlamalıdır.⁶⁶ Bu konuda bir uluslararası fon oluşturulmalı ve devletler bu fona gönüllü katkılarda bulunmalıdırlar.⁶⁷ Hatta bir “İklim Mültecileri Koruma ve Yeniden Yerleştirme Fonu” oluşturulmalı ve bu fonun etkililiğini artırmak için diğer finansal mekanizmalarla işbirliği içerisinde hareket edilmelidir.⁶⁸

Uluslararası hukukun sessiz kaldığı konularda milli hukuklar bu boşluğu doldurmalıdır, 2017 yılında Yeni Zelanda Hükümeti, iklim olayları sebebiyle yer değiştirmek zorunda kalmış insanlar için yeni

⁶³ İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi 04.11.1950 tarihinde Roma’da kabul edilmiştir. Türkiye Sözleşmeyi, 04.11.1950 tarihinde imzalamış ve 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun ile onaylamıştır. Yürürlüğe giriş tarihi 03.09.1953’ tür. Bkz. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf, (07.01.2020).

⁶⁴ Mcadam, s. 7.

⁶⁵ Richard van Hooijdonk, “Artificial Islands Could Offer a Solution for Climate Migrants and the Growing Global Population”, <https://richardvanhooijdonk.com/blog/en/artificial-islands-could-offer-a-solution-for-climate-migrants-and-the-growing-global-population/>, (05.01.2020).

⁶⁶ Biermann/Boas, s. 79-80.

⁶⁷ Biermann/Boas, s. 80.

⁶⁸ Biermann/Boas, s. 81.

bir vize türü oluşturmaya yönelik planlarını açıklamıştır.⁶⁹ Bu vize bu kişilerin sığınma arayışına hizmet etmektedir. Özellikle ülkenin tamamen yok olduğu durumlarda gelişmiş ülkeler bu kişilerin Cenevre Sözleşmesi kapsamında korunmaması gerektiği hususunda ısrarcı davranmışlardır ve bu yük Yeni Zelanda ve Avustralya gibi coğrafi olarak bu bölgelere yakın ülkelere devredilmiştir.⁷⁰

İklim mültecileri sorunu küresel bir sorundur ve bu konu disiplinler arası bir kavşak niteliğindedir.⁷¹ Dolayısıyla multi-disipliner olan bu konuda uluslararası toplumun yerine getirmesi gereken birtakım yükümlülükler söz konusudur. Bu kişilerin vatansızlar ve mülteciler gibi korunmaya ihtiyaç duyduğu açıktır. Ancak bu koruma 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi dışında bir sözleşmeyle sağlanmalıdır.⁷² Çünkü Cenevre Sözleşmesi bireysel statü tanınması üzerine olup insan kaynaklı zulüm nedenlerine odaklanmaktadır. Ancak, iklim mülteciliğinde kitlesel akınlar söz konusu olacaktır. Ülkede meydana gelen hasar göz önünde bulundurulmalı, gerekli durumlarda Cenevre Sözleşmesinden farklı olarak menşe ülke ile işbirliği halinde bu kişilere koruma sağlanmalıdır. Nitekim Cenevre Sözleşmesi'ne göre statü tanınan mülteciler, menşe devletlerine karşı korunmaktadırlar. Kitlesel akınlar durumunda Cenevre Sözleşmesi'nden kaynaklanan yükümlülükler askıya alınmaktadır.⁷³ Devletler kendi politikaları çerçevesinde geçici koruma vasıtasıyla kitlesel akınlarla sınırlarına gelen kişilere koruma sağlamaktadırlar. Klasik mülteci kavramından farklı olan bu yeni kavramın Cenevre Sözleşmesi ile korunmaya çalışılması yetersiz kalacağından yeni bir sözleşme ihtiyacı açıktır. Bu konuda bir fon oluşturulmalı ve iklim mültecilerinin tanınması, korunması ve yeniden yerleştirilmelerini konu edinen bir sözleşme düzenlenmelidir.⁷⁴

⁶⁹ Perrault, <https://www.pacte-climat.eu/fr/les-oublies-du-droit-les-refugies-climatiques/>, (02.01.2020).

⁷⁰ Geremia Cometti: Réchauffement Climatique et Migrations Forcées : Le Cas de Tuvalu, Genève 2010, <https://books.openedition.org/iheid/215>, (01.01.2020).

⁷¹ Sous la Direction de Mathilde Hautereau- Boutonnet, "Quel Droit Face au Changement Climatique?", Recueil Dalloz N: 39/7664, 12 Novembre 2015, s. 2262.

⁷² Bu sözleşme ile terminolojik birlik sağlanmalı ve koruma sağlanması gereken grup belirlenmelidir. Bir başka ifadeyle iklim mültecisi kavramının sınırları çizilmelidir.

⁷³ Ekşi, s.50.

⁷⁴ Bazı ülkeler iklim olaylarından çok fazla etkilenebilecek hatta tamamen yok olabilecek durumdadırlar. Bu tür durumlarda kitlesel olarak yakın ülkelere göç

Uluslararası toplum, uluslararası işbirliği ve mutlak eşitlikten ziyade eşitler arası eşitlik anlamına gelen nisbi eşitlik ilkeleri doğrultusunda hareket etmelidir.⁷⁵

SONUÇ

İklim mültecileri, çevresel mülteciler veya başka ifadelerle doktrinde ele alınan bu konu yasal bir statüye oturtulmadığı gibi bu konuda terminolojik bir birlik de söz konusu değildir. Hatta bazı yazarlarca bilinçli olarak bu kişiler için “mülteci” ifadesi kullanılmamaya çalışılmaktadır. Çünkü bu kişiler 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamına girmemektedirler. Bu konuda Avustralya ve Yeni Zelanda gibi iklim olayları açısından tehlike teşkil eden yerlere coğrafi olarak yakın ülkelere başvurular yapılmış olup, bu başvurular 1951 Sözleşmesi kapsamına girmediğinden reddedilmiştir.

Bazı durumlarda iklim olayları sebebiyle ülke tamamen yok olabileceğinden bu kişilerin korunma ihtiyacı açıktır. Özellikle deniz seviyesine yakın ülkelerde iklim olayları sebebiyle deniz seviyesinin yükselmesi ve ülkenin tamamen sular altında kalması söz konusu olabilecektir. Bu ülkelerin vatandaşlarının tabiiyet durumu belirsizleşecektir. Bu kişilerin korunmasını sağlayabilmek amacıyla uluslararası hukuk doktrininde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüşe göre, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ndeki zulüm kavramının nedenleri genişletilmeli ve iklim olayları sebebiyle menşe ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bir çözüm önerisine göre yapay adalar inşa edilip bu kişilerin buraya yerleştirilmesi sağlanmalıdır. Ancak kanaatimizce bu önerinin gerçekleştirilebilmesi oldukça zordur, çünkü sağlık hizmetleri, tarım, elektrik gibi

edilmektedir. Dolayısıyla koruma sağlayacak ülkenin yükünün bölüşülmesi açısından taraf devletlerce bir fon oluşturulmalıdır. İklim mültecilerini kabul eden devlet mali açıdan sıkıntılar yaşayabilecektir. Nitekim Cenevre Sözleşmesindeki mülteci koruması bireysel olup, statü tanıyan devlet kitlesel akınların aksine fafiş parasal yükümlülöklere maruz kalmamaktadır. Bu sebeple kanaatimizce fon oluşturulması isabetli olacaktır.

⁷⁵ Hiçbir ülkenin kitlesel akınlarla tek başına mücadele etmek zorunda kalmaması amacıyla 17 Aralık 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Global Compact on Refugees (Mülteciler için küresel mutabakat)’ı onaylamıştır. Bu raporda mülteci krizlerinde tüm dünyanın sorumluluğı üstlenmesi gerektiğine değinilmiştir. Bkz. https://www.unhcr.org/gcr/GCR_English.pdf, (10.01.2020), s.7.

temel ihtiyaçların sağlanabilmesi yüklü bir finansman gerektirmektedir. Bir görüş ise iklim mültecileri için uluslararası bir fon oluşturulması gerektiğini dile getirmiştir.

Bir başka görüş ise konunun önemini de göz önünde bulundurarak bu konuda, iklim mültecilerinin tanınması, korunması ve yeniden yerleştirilmesi amacıyla yeni bir uluslararası sözleşmenin akdedilmesi gereğine dikkat çekmiştir. Kanaatimizce, bu kişilerin yasal statülerini düzenleyecek bir uluslararası antlaşma yapılmalıdır. Ayrıca anlaşma ile uluslararası bir fon kurulmalı ve anlaşmadaki amaçlar doğrultusunda bu mali kaynaklar kullanılmalıdır. Bu sorun küresel bir sorun olup, uluslararası toplumu ilgilendirmektedir. Dolayısıyla uluslararası işbirliği ve nispi eşitlik ilkeleri çerçevesinde bu sorumluluk paylaşılmalıdır.

Kaynakça

- Biermann Frank/Boas Ingrid, "Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees", *Global Environmental Politics*, Vol. 10, No. 1, 2010, ss. 60-88.
- Boed Roman, "State of Necessity as a Justification for Internationally Wrongful Conduct", *Yale Human Rights and Development Law Journal*, V. 3, I. 1, 2000, ss. 1-44.
- Boed Roman, "The State of The Right of Asylum in International Law", *5 Duke Journal of Comparative & International Law* 1-34 (1994).
- Cometti Geremia, *Réchauffement Climatique et Migrations Forcées :Le Cas de Tuvalu*, Genève 2010, <https://books.openedition.org/iheid/215>, (01.01.2020).
- Çelikel Aysel/Gelgel Günseli, *Yabancılar Hukuku*, 20. Bası, İstanbul 2014.
- Ekşi Nuray, "İklim Mültecileri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, C. 2 S. 2, Temmuz- Aralık 2016, ss. 10-58.
- Ekşi Nuray, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul 2014.
- Ergüven Nasih Sarp/Özturanlı Beyza, "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 2013, ss.1007- 1061.
- Zafer Gören, "Anayasa Hukuku açısından Sığınma Hakkı", *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 10, 1993, https://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg10/zgoren.pdf, ss.283-322, (02.08.2019).
- Güngör Gülin, *Tabiiyet Hukuku*, 6. Bası, Ankara 2018.
- Hodgkinson David/Burton Tess/Anderson Heather/Young Lucy, "The Hour When the Ship Comes in: A Convention for Persons Displaced by Climate Change" http://www.ccdpconvention.com/documents/Hour_When_Ship_Comes_In.pdf (23.12.2018)

- İnal Onur, "Yaşamak İçin Kaçanlar: Ekolojik Mülteciler", EKOIQ, 2012, <http://ekoiiq.com/yasamak-icin-kacanlar-ekolojik-multeciler/> (17.12.2019).
- Kurnaz Levent, Su Mücadeleleri Konferansı Videoları, "İklim Değişikliğinin ve Su Krizinin Derinleştiği Dünyada İklim Mültecileri", <http://www.suhakki.org/2017/01/konferans-videolari-iklim-degisikliginin-ve-su-krizinin-derinlestigi-dunyada-iklim-multecileri/#.WRhX--uLTX4>, (04.01.2020).
- Legoux Luc, "Les Migrants Climatiques et L'accueil des Réfugiés en France et en Europe", *Revue Tiers Monde* 2010/4, No.204, s.55-67.
- Male Declaration on the Human Dimension of Global Climate Change, http://www.ciel.org/Publications/Male_Declaration_Nov07.pdf (13.02.2018).
- McAdam Jane, "Swimming Against The Tide: Why A Climate Change Displacement Treaty is Not the Answer", *International Journal of Refugee Law*, Vol.23, No.1, 2011, ss.2-27.
- Moberg Kara K., "Extending Refugee Definitions to Cover Environmentally Displaced Persons Displaces Necessary Protection", *Iowa L. Rev.* 94, No. 3, 2009, ss. 1107-1136.
- Mutlu Ahmet/İrdem İbrahim/Üre Berna, "Ekolojik Mültecilik", *Memleket Siyaset Yönetimi (MSY)*, 2015, C. 10, S. 23, s. 79-118.
- Myers Norman, "Environmental Refugees", *Population and Environment: A Journal of Interdisciplinary Studies*, Vol. 19, No. 2, Oxford 1997, ss. 167-182.
- Öztürk Neva Övünç, "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında Yer Alan Sığınma Hakkının Tahlili", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 3, S. 2, 2012, ss. 187-229.
- Öztürk Neva Övünç, "Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 66, S. 1, 2017, ss. 201-264.
- Öztürk Neva Övünç, Mültecinin Hukukî Statüsünün Belirlenmesi, Ankara, 2015.
- Hautereau- Boutonnet Mathilde, "Quel Droit Face au Changement Climatique?", *Revue Dalloz*, N: 39/7664, 12 Novembre 2015 ss. 2260-2283.
- The Organisation of African Unity (OAU) Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa, 20.06.1964, United Nations, Treaty Series, No. 14691, bkz. <https://www.unhcr.org/about-us/background/45dc1a682/oau-convention-governing-specific-aspects-refugee-problems-africa-adopted.html>, (29.12.2019).
- Perrault Gaëlle, "Les Oubliés du Droit: les Réfugiés Climatiques", <https://www.pacte-climat.eu/fr/les-oublies-du-droit-les-refugies-climatiques/>, (06.08.2019).
- Van Hooijdonk Richard, "Artificial Islands Could Offer a Solution for Climate Migrants and the Growing Global Population", <https://richardvanhooijdonk.com/blog/en/artificial-islands-could-offer-a-solution-for-climate-migrants-and-the-growing-global-population/>, (05.01.2020).
- Ziya Olcay, "Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012(99), ss. 229-240.

<https://www.banquemondiale.org/fr/news/feature/2018.03.19/meet-the-human-faces-of-climate-migration>, (27.12.2019).

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5Chap29_FINAL.pdf, (01.01.2020).

<http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016.12.1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (02.01.2020).

www.ombudsman.gov.tr.

www.tuicakademi.org.